

нието на автора към композиционното решение на изобразявания материал, която представя интересното многообразие на позицията на разказвача в днешната ни беле-тристика.

Новата книга на Динеков съдържа и един, бих го нарекъл „трети цикъл“ статии, които представят интерес с оригиналните културно-философски съждения на автора — „Хилядолетното единство на българската култура“, „Два аспекта на хуманизма в българската литература“, „Историческото развитие на българската литература и нашето национално възпитание“. Особено интересна е първата статия. Сам авторът признава, че тя по-скоро поставя проблемите в един конспективен план. Но независимо от това статията представя богат за размисъл материал. Динеков предлага концепция: „Единството се проявява преди всичко във връзката между епохите, в наличността на дълготрайни явления, които могат да се превърнат в национални символи.“ По-нататък Динеков характеризира „явленията на приемственост“, подчертавайки връзките между средновековния и възрожденския период на нашата литература, между някои произведения на нашата съвременна проза и старобългарския период и пр. Ясно е, както и подчертава авторът, че тук става дума най-вече за съответствия, търсени предимно по линия на стилизацията, в поетиката на произведенията. (Съвсем пресен е примерът с последните книги на Емилян Станев „Легенда за Сибин“ и особено „Антихрист“. Стилизирайки композиционно-стиловите похвати на житието, Станев по същество внушава съвременни философско-психологически проблеми.) Статията „Два аспекта на хуманизма в българската литература“ представя осъществяван стремеж на автора да очертава богатството на това понятие, приложено към нашата литература в нейната историческа цялост. Особено интересно е проследен вторият аспект на хуманизма — наличието на литература, която въпреки условностите на християнската догма и влияния кореспондира с най-прогресивните веяния на времето. Това Динеков доказва в потока на един точен анализ.

Няма да се спирам на останалите статии в новата книга. Те имат в една или друга степен своите достоинства, но не в тях е наистина новото в „Историческа съдба и съвременност“. Тази книга на Петър Динеков е ценна преди всичко с концептивната цялостност на материала, за който става дума. И тези именно три ярки звена на книгата, които анализирах, представят качествен принос в днешните усилия на нашата медиевистика и нова литература.

Здравко Чолаков

„ЛЮБЕН КАРАВЕЛОВ И БЪЛГАРСКОТО НАЦИОНАЛНООСВОБОДИТЕЛНО ДВИЖЕНИЕ 1860—1867“

от КРУМКА ШАРОВА

Изд. „Наука и изкуство“, 1970, 435 стр.

Трудът на Крумка Шарова „Любен Каравелов и българското националноосвободително движение 1860—1867“ е посветен на извънредно важен период от дейността и идеологията на един от великата четворка наши, български титани на националната ни революция, неин трибун, създател на критическия реализъм у нас, основоположник на българската революционна преса зад граница, пламенен революционер демократ и велик патриот. Широко известен със своите белевтристични творби — повести, разкази, пътеписи и с героичните акорди на някои свои стихотворения, Любен Каравелов оставя и образцова дейност за дружба с братския руски народ, за единство и сплотеност с балканските народи и особено със сърби, хървати, черногорци, с дедите на народите от днешна Югославия. Неговият живот и неукротима революционна дейност са красноречив израз на известната Некрасова мисъл — най-първо гражданин, а после поет и писател. Положително утвърждаване на това са и думите на Каравелов: „Човек е само тогава човек, когато е гражданин и патриот“ (в. Свобода, бр. 6 от II. XII. 1869 г.).

Трудът на Крумка Шарова е научно постижение, макар да не обхваща целокупната дейност на нашия велик сънародник, а един отделен период, малко известен или почти неизследван, но използван от някои за анатемосване на Каравелов като буржоазен радикал и либерал-просветител. Насилствено и произволно се свързваше в тази концепция по същество постулат, като се подценяваше революционнodemократичната му идеология и се хвърляше сянка върху цялото му революционно наследство, включително и върху литературното. Отбелязано бе по този начин едно престъпление с вредни последици в историята на нашата политическа и литературна мисъл и в каравелознанието в частност.

Положени бяха големи усилия, за да се неутрализират тези вредни последици и да се обрисуват в истинска светлина обаятелният образ на Любен Каравелов като революционер демократ, един от безспорните титани на нашата национална революция. Известни са заслугите в това отношение на редица наши български и някои съветски автори, като акад. Тодор Павлов, акад. Пантелей Зарев, проф. Ал. Бурмов, на съветския литературовед и прекрасен познавач на нашата националноосвободителна епоха Леонид Ерихонов, починал през 1971 г., на ня-

кой от по-младите автори като Илия Конев, Крумка Шарова и др. Поради това, че този период не бе научно и задълбочено изследван, той служеше за най-силен коз в ръцете на авторите на концепцията за Каравелов като буржоазен радикал и либерал-просветител, която за съжаление увлече и някои историци от другите страни. На фона на този известен постулат, все още с някои вредни тук-таме отражения, пушал корени и в първото издание на колективната история на България, трудът на Крумка Шарова придобива още по-голямо значение. Толкова повече, че някои от авторите, които отстояваха и отстояват възгледа, че Любен Каравелов е революционер демократ, допуснаха неоснователни отстъпления и направиха концесии на противната теза тъкмо за този, известен като белградски период от дейността и идеологията на Каравелов. Насочваха изследването в погрешна посока: — че уж зает с литературното си творчество, Каравелов не е могъл да работи върху своите политически възгледи. Когато литературното му творчество и от този период е блестящ и пълен израз и на неговите политически революционнodemократични възгледи. В известна степен това насърчаваше авторите на споменатата вредна концепция във всяко отношение, стимулираше тяхната ревност да отрекат и московския период на Каравелов, когато той под силното влияние на великите руски революционни демократи, особено на Чернишевски и Херцен, бидейки в най-тясна връзка с техните последователи, като Прижов и др., формира своите политически възгледи.

Задълбочено и богато аргументирано с оригинални архивни материали, изследването на Крумка Шарова изяснява научно белградския период на Каравелов. Изтъкнат е не само най-силният коз от ръцете на ония, които молепсваха Каравелов като буржоазен радикал, либерал, „чиста проба просветител“, уж временно спечелен за революционното движение от Ботев и Левски през букурещкия му период — най-високия връх от неговата революционнodemократична идеология и дейност, — но изследването прави възгледите им още по-неубедителни. Нещо повече, изследването предпоставя добра възможност за самокритично отношение на ония, които им правеха известни концесии и които като Л. Воробов, както пише авторката, „неочаквано се съгласява с М. Димитров“, стремейки се и той да утвърждава, че Каравелов уж говори от името на „Български комитет“, който не съществува, че уж той правел това, за да си придава тежест.

Крумка Шарова е попаднала на „златна мина“ с архивен материал, извлечен след продължителен и упорит труд из архивите на Югославия, Прага, архивите на Форейн офис в Лондон, на Ке д'Орсе в Париж, из архивните центрове у нас и др. Но издир-

ването на документите още не прави труда. Необходимо е било този богат архивен материал да се обработи, анализира и да се извлекат от него обобщаващи научни изводи, за да се разкрият ролята на съответния автор, заслугите и приносите му. И тъкмо това е голям успех на авторката: последователно води читателя по пътя на задълбоченото изследване на този период, който е в пълно съзвучие със споменатия букурещки период от революционнodemократичната идеология и дейност на Любен Каравелов. Авторката по същество не полемизира, а само споменава за едно или друго схващане на противниците за Любен Каравелов като революционер демократ. Тя оставя задълбочения марксистически анализ и обобщените научни изводи да вдигнат завесата и да разкрият величието и достойнството във възгледите и дейността на Каравелов и през този период от 1860 до 1867 г.

Да се изложат всички постижения с определен научен приносен характер е невъзможно, нито това е нужно. Но накрайно не може да не се подчертае онова, което е особено, значимото, ценното, което различава натрупаните авгиеви обори и за този период от каравелознанието и разтваря широко вратите към революционното наследство на Каравелов, поставя в хармония и пълно звучене революционната му дейност с литературното творчество.

Преди всичко в първата глава — „Политическите схващания на Л. Каравелов през първата половина на 60-те години от XIX в.“ — Крумка Шарова разкрива не само революционните методи на неговата борба, но и идеята за организация от края на 1861 и 1862 г., която планира Каравелов, установява връзките му с руското революционно движение, активното му отношение към освободителното движение на Балканите и задачите на българския народ от есента на 1866 до началото на 1867 г. В това направление тя установява революционните връзки на Каравелов с революционерите сърби и руси след окончателното му решение да се прехвърли в Сърбия и след като пристига в Белград. Авторката не пренебрегва и ясната концепция на Каравелов за литературата, която „трябва да служи на сериозни цели на живота, а не да бъде изкуство за изкуството“, която теза е изцяло в духа на естетическите възгледи на Чернишевски и е безспорен израз на революционнodemократичните възгледи на Каравелов за мястото и ролята на литературата и поезията в борбата за освобождение. И във връзка с това (след анализ) Крумка Шарова прави обобщаващи изводи: „Повестите на Л. Каравелов от руския период дават изобилни доказателства, че по това време у техния автор е узряло становището за необходимостта от политическа борба за пълно освобождение от турско владичество и че

той е възприел революционните методи на борба като единствени резултатни и спасителни за народа“ (стр. 33).

Убедително и обосновано се изяснява, че без „да подценява допълнителните тежести и унижения, които носи на българския народ гръцкото духовенство, без да пропуски случай в повестите си, както и в публицистичните си работи, да разобличава фанариотите, доносничеството и клеветите им пред турците и абсурдността на панелинските претенции, Л. Каравелов поставя в центъра на вниманието на читателите си не духовното робство и църковната борба, а турските злодейства и задачата за политическо освобождение“ (пак там). Неговото дълбоко убеждение, че е напразно необходимостта народът да получи „свободата си по пътя на въоръжената борба, са главното съдържание на мислите, стремите и живота на Любен Каравелов в Русия“. Това е и „определяща дейността и творчеството му мисъл“, която го заставя да се озове в Сърбия. Именно „за да служи на нея, той приема да бъде дописник на „Голос“ и „Московские ведомости“ (стр. 38), а не самоцелно — само от желание да бъде техен дописник. Още тук Шарова установява съотношението между онова, което е главното в целите и стремите на Каравелов, и онова, което е по-второстепенно, от такъв характер да обуславява главното. Това правилно методологическо марксистическо положение пронизва целия труд. То слага своя дълбок отпечатък върху работата на Шарова, върху обосноваването на нея правилни, марксистически научни постановки и изводи. Това далеч не означава, че тя принизява или отрича второстепенното, но му отрежда онова място и роля, което има и което тя не откъсва и не изолира от главното, а го поставя в правилно съотношение с него.

Пренебрегвайки това правилно методологическо, марксистско-ленинско положение, забравяйки или прескачайки духа на революционното направление в дейността на Каравелов, жертвувайки живото дело заради мъртвата буква, някои историци допуснаха сериозни грешки и по отношение на БРЦК, основан в Букурещ през 1869 г., като отрече, че е съществувал до 1872 г. Те платиха скъп данък на създадената версия, че уж и през своя букурещки период до 1872 г. Каравелов говорел от името на БРЦК, за да си дава тежест. (Сравни: Н. Кондарев, „Към въпроса за революционното движение в България през 1867—1871“, издание на БАН, 1962 г.)

Именно отчитайки главното и второстепенното в мотивите, които движат Каравелов, за да се прехвърли от Русия в Сърбия, Шарова подчертава значението на кореспондентската му роля и мястото ѝ в главното —

нарасналата активност на Каравелов в революционното движение на Балканите, стремите му да го свърже със задачите за освобождение на народа ни и да работи изцяло за осъществяване на тези задачи от Белград.

Все с оглед на това главно Каравелов още като пристига в Белград, усилията му са насочени да се свърже, да се обадят преди всичко на сръбските и руските революционери в Москва, а не на славянофиите. А анализът на научните обобщения на авторката поставят в подчинение кореспондента Каравелов на руските вестници с главното, което го заставя да напусне Москва и за осъществяването на което се стреми с цялата си енергия и революционна страст, със своите оформени революционни демократични възгледи.

В това отношение се подчертава онази политическа мисъл, която е в центъра на дейността му, че тя се формира още във връзка със замислената от Каравелов революционна организация, която смята за необходима за българския народ и основното направление на която трябва да бъдат политическите задачи, а не образованието и просветата. Именно организацията „С какво може да се помогне на българите?“, която Шарова всеотдайно подлага на анализ, не буди никакво съмнение относно това, че той се стреми да създаде такава организация в Белград, която да бъде революционна, а не такава, която да се занимава само с просвета и образование. Любен Каравелов, както се отбелязва, е „побързал да каже как вижда характера на „обществото“. „С какво може да се помогне на българите?“ — „не другояче, а подобно на унгарската революционна политическа организация, създадена от Лайош Кошут заедно с ген. Дьорк Клапка по време на емиграцията им в Торина след поражението на революцията от 1848—1849 г., и подобно на руския революционен център (сформиран от А. И. Херцен и Н. П. Огарев в Лондон). Дейността на двете революционни групировки се разгръща през 50-те и 60-те години на XIX в. и Л. Каравелов е неин съвременник“ (стр. 53). И след като изяснява, че когато у Каравелов се заражда идеята за организиране на българския народ, „взема за образец“ споменатите две революционни организации, които „носят политически характер и са създадени от политически емигранти за революционна пропаганда и политическа дейност“, авторката заключава: „Каравелов недвусмислено е изразил схващането си за характера и целите на българското „общество“: и политически, а не само просветни; и националноосвободителни, а не само културно-национални; революционни, а не просветителски“ (стр. 57).

И самата идея за тази организация говори за реалистичен подход. Тя възниква не изобщо, а във връзка с проникналите

информация за готвения от Гарибалди бунт, за повдигане на черногорци с цел да организира въстание на Балканите. Нещо повече, проектът за тази организация е като израз на контрапроекта на Московския славянофилски комитет за подготовка на следващите в Русия българи по принизена програма, а Каравелов чертае необходимостта от пълноценна програма и създаването на българска гимназия. Този свой проект, както личи от ръкописа, Каравелов съгласува с Прижов, известен последовател на руските революционни демократи. Именно идеята на тази организация, разработката на нейните цели и задачи, нейният характер повече от всичко характеризират съзряването на революционните възгледи на Каравелов.

Богато аргументирано и научно обосновано е отношението на Каравелов и към княз Михаил, към когото „не пести положителните епитети“, когато той ревностно се стреми към братство между сръбския и българския народ, както и промяната на Каравелов към него, когато той прави отстъпления; точно както и отношението на Каравелов към руския монархизъм, към Александър II. Крумка Шарова обосновава разкрива политическата зрелост и по този въпрос на Каравелов, действията и отношението му като реалист-политик, далеч от „късогледството на един политик“.

Маркисеска оценка се дава и на спора между Бакунин, от една страна, и А. И. Херцен и Н. П. Огарьов, от друга страна, „по въпроса за отношението на революционерите към официалната и славянофилската политика спрямо южните славяни. Бакунин отричал каквото и да е сътрудничество с официална Русия по славянския въпрос и нападал Херцен“, като се подкрепят следните думи на Огарьов: „Никога Херцен не може да бъде панславист в духа на император Николай и професор Погодин и аз виждам дълбоко различие между панславизма и освободителното на балканските народи“. Този именно спор, както бележи авторката, помага много на Каравелов да вземе правилно отношение и към Русия, която съставлява „мошен потенциален съюзник на българския народ и другите балкански народи в очакваното въстание...“

По-късно това свое отношение към съюзниците на българското националноосвободително движение той развива до висша степен правилно. За него главното е подготовката на народа отвътре. Тази подготовка в пряко отношение с евентуалното спечелване на съюзника. Той изразява съотношението между вътрешната подготовка и евентуалната помощ на съюзник по следния начин: „Всяка народност трябва да работи само за своето добро и за своето щастие, защото в противен случай тя никога не ще бъде в състояние да постигне своите цели... 80 части трябва да извършваме ние сами,

а нашите братя и съюзници само 20“ (в. Свобода, бр. 9 от 27. II. 1871 г.). Тази негова постановка е принципиално коренно различна от известната по-сетнешна теория за трите четвърти за победата на социализма у нас. Каравелов знае, че без съюзници не може да има трайна победа, но ролята на съюзника никога не може да се прояви, ако народът отвътре не извърши главната дейност за своето освобождение и за изграждане на своето щастие. Тази негова постановка и днес е актуална, в нея пулсира нашето съвремие, беспспорните ценни съюзници в развитието и изграждането на сегашния етап на развитото социалистическо общество, което е немислимо без съюзници и преди всичко без такъв наш велик и могъщ съюзник и закрилник като Съветския съюз.

Следователно още в тогавашната епоха по отношение на съюзниците на българския народ Каравелов проявява силен политически усет и реализъм.

Не будят съмнение и мотивите, които го заставят, след като се прехвърля в Сърбия, да се свърже най-напред със „Сръбската община“ в Москва, която се състои от омладинци. В своите писма Каравелов ясно определя, че целта „може да бъде постигната само с кръв“. Добре са обосновани връзките на Каравелов със Св. Маркович.

Крумка Шарова разкрива с научна добросъвестност и дълбочина създадения „Български комитет в Белград“ през 1867 г. Тя проследява чрез преки писмени свидетелски показания от този период основането му, разкрива ролята на Каравелов за неговото организиране, задачи и характер. Прочитан е и анализиран и „Законият и наредбата“, съставен с безспорното участие на Любен Каравелов. Обосновава е ръководната му роля в комитета. Оказва се, че не само съществува Белградски комитет, но, както пише авторката, „той е имал и пълно право да говори от името на този комитет“.

След направения анализ на редицата документи убедително звучи заключението на Шарова: „Българският комитет в Белград, както се вижда от горензложеното, бил реален факт. Реален факт била също така и ръководната роля на Любен Каравелов при създаването на комитета, при определяне задачите му и в хода на дейността на членовете му за изпълнение на главната цел — да съдействува чрез голяма доброволческа чета за разширяване на националноосвободителното движение в България. Целите и методите на действие, които Л. Каравелов предначертал на комитета, били без всякакво съмнение революционни. Българският комитет в Белград бил сформиран на централистични начала, но с изрично изискване за демократично равенство между всички участници в освободителното движение (стр. 189).

Влиянието на Каравелов до такава степен нараства, че неговото име навлиза и сред дипломатите в сръбската столица. Английският консул го нарича „капитан Карабело“, а прогресивната сръбска младеж открито изразява възторга си от него и го нарича „брат бугарин“. Научно е обоснован изводът на авторката, след като анализира конфликта с монаха Мартирие, който по думите и „по всяка вероятност“ е „бил използван от правителството и преди всичко от военния министър като агент-осведомител за състоянието на българското освободително движение“, а именно: „Конфликтът с Мартирие и отстраняването му от Българския комитет в Белград свидетелства, че дейците на този комитет и преди всичко Л. Каравелов нито имали намерение да подчиняват българското освободително движение на сръбската политика, нито го подчинявали“ (стр. 244). Все така богато аргументирани и научно обосновани са отношенията между Л. Каравелов и сръбските правителствени среди.

В своите стремежи да обхване цялостно този период Шарова изследва и прави ценни обобщения и за връзките на Българския комитет и Л. Каравелов и освободителните движения в другите страни, особено в Сърбия, Черна гора, Босна, Хърватско, Херцеговина и Гърция. Тя разкрива в каква степен литературно-критическите статии на Чернишевски, Добролюбов и Писарев, които са „въдъхновявали Л. Каравелов и сръбските му единомишленици, били насочени към обществено-политически проблеми, а не към литературни явления изобщо“, като посочва, че и в живота и дейността на Омладината литературата заема „подчинено място“. В този ред на мисли се разкриват предпочитанията и симпатите на Каравелов към Св. Маркович, под ръководството на който се оформя две години по-късно революционноемкратичното течение в Сърбия. И Маркович се отнася положително към статиите на Каравелов. „В две свои ранни статии, както утвърждава авторката, печатани през 1868 г., Маркович неколкратно се позовава на литературната критика на „брата Каравелов българина“, с която е солидарен (стр. 310).

Противната теза много спекулираше с отношението на Каравелов към полското националноосвободително революционно движение. Използуваха се дори и думите на Маркс като критерий за истински революционер, т. е. че не може да бъде революционер оня, който се отнася отрицателно към полското революционно движение. Намерени бяха отделни фактчета, като се изоставяха или изобщо затваряха вратите за изследване правилното отношение на Каравелов към полските революционери. И на този въпрос авторката е дала изчерпателен отговор. Убедително и богато аргументирано Крумка Шарова изяснява не изобщо отрицателното отношение на Каравелов към

полските революционери, а рязко отрицателното му отношение към ония от тях, които постъпвали на турска служба и преследвали българите. Войниствено, настъпателно и удивително правилно е отношението на Каравелов: „Аз не вярвам ни на един поляк, който служи в турска служба.“ Той установява ясно разграничителен обективен критерий, като разделя поляците от оня период на две категории съобразно с конкретните им действия. Едната категория „дружат с българите“, т. е. братя по оръжие и дейност, другата — „изключително с турците“. Каравелов се възмущава от „полския аристократически национализъм“, а по-късно (през 1869 г.) установява „делови контакти с полските революционери“ (стр. 379).

И в този пункт изследването, и не само в него, но изобщо за отстояването и богатата аргументация за Любен Каравелов като революционер демократ изцяло се отнасят думите на В. И. Ленин: „фактите, ако ги вземем в тяхната цялост, в тяхната връзка, са не само „упорито“, но и безусловно доказателствено нещо“ (В. И. Ленин, Съч., т. 23, стр. 295). И за противната теза, за „аргументацията“ (доколкото може да става дума за аргументация) на нейните автори за Каравелов като либерал изцяло се отнасят и следните думи на Ленин: „В областта на обществените явления няма по-разпространен и по-несъстоятелен метод от това да се измъкнат от делни фактчета, да се играе с примери. Да се подберат примери въобще — не струва никакъв труд, но това и няма никакво или има чисто отрицателно значение, защото цялата работа зависи от конкретната историческа обстановка за отделните случаи... фактчета, ако се вземат извън цялото, извън връзката, ако са откъснати и произволни, са именно само играчка или нещо още по-лошо“ (В. И. Ленин, Съч., т. 23, стр. 295). За кой ли път тези бележити думи на В. И. Ленин се потвърждават в изследванията за и около дейността и идеологията на Любен Каравелов.

Най-сетне с приносен характер в изследванията на авторката са връзките на Каравелов с първите сръбски социалисти Ж. Жуйович и Св. Маркович през 1867—1869 г., като не пренебрегва както тук, така и в другите части на труда изследванията в това отношение на отделните автори. Тези връзки са разглеждани в светлината на отношението на Чернишевски и Херцен към съюзяването на революционните сили на руския народ с тези на поробените полски, украински и други народи, в светлината на общите схващания за „единодействието“, „обединението на усилията“ на южнославянските и балканските народи на Балканите против „общия неприятел“. Именно „задружна политическа акция на южните славяни, при това съгласувана с руските революционери“ — такъв е изводът от връзките на Каравел-

лов с първите сръбски социалисти Ж. Жуйович и Св. Маркович.

Всичко това е свързано в последна сметка с цялостното изясняване на този период от дейността на Любен Каравелов, а като бележит революционер по думите на авторката той е навлязъл „в българското революционно движение не като обикновен участник, а като политик с изграден мироглед, с ясни концепции и голям замах, които му отредили ръководно място всред българската емиграция“ (стр. 405).

В труда са допуснати и някои слабости. Още в началото на своето изследване Крумка Шарова навярно да оневиши ония, които отидоха недопустимо далеч в своето усърдие да кръщават и прекръщават Каравелов ту като буржоазен радикал, ту като либерал-просветител, пише: „В същност противоречията на преценките за идеологията и дейността на Каравелов не се обуславят напълно от противоречията у самия него. Главната причина е сложността на Любен Каравелов като явление в българската история“ (стр. 7, разр. м., Н. К.). Излиза, че противоречивите оценки, „дом не се обуславят напълно от противоречията“ у Каравелов, все пак се обуславят и от тези противоречия. И още, че вината за тези противоречия и оценки не е в антимарксистките, чисто идеологически концепции, които години наред се натрапваха на читателите, а в „сложността на Любен Каравелов като явление в българската история“. Тази постановка е най-малкото в духа на последователските марксистски постановки и изводи, които характеризират изследването, за да бъде коментирана.

На стр. 17 тя пише, че Каравелов е в сръбската столица през февруари 1867 г., като съобщава на 10 февруари за своето пристигане, а на стр. 123, че в началото на септември 1866 г., „той започва дописката си от Белград с думите...“. Очевидно погрешно.

На места авторката твърде често си служи за изразяване на своето становище с „вероятно“, когато анализът е ясен за утвърдителен отговор, а не да се бори с думите „вероятно“. Но това е лесно поправимо и в едно второ издание на труда може да се коригира и уточни.

Безспорна е заслугата на Крумка Шарова. Касае се за забележително изследване с голям приносен характер от значение за усвояване на цялото революционно наследство, което остави Любен Каравелов. В наши дни то е с пряко отношение към ония съставки, които са характерни за идейното, комунистическо възпитание на нашия народ, на органическо съчетаване, особено на водещото в него ядро — патриотичното и интернационалното възпитание. Революционното наследство на Любен Каравелов, неговото кристално чисто родолюбие са от важно

значение. Не напразно в програмата, приета на Х исторически конгрес на партията, комунистическото възпитание се поставя като първостепенна грижа на партията и цялото общество.

Никола Кондарев

„THE PRISON-HOUSE OF LANGUAGE“ от FREDRIC JAMESON

Критически обзор върху структурализма
и руския формализъм

Изд. „Принстънски университет“. Принстън, Ню Джърси, 1972. XI+230 стр.

И може би в заключена тъмница
от своя зов аз чувам ек.

Яворов

Към разногласния и завидно шумен хор от преценки „за“ и „против“ структурализма се присъедини и американският литературовед Фредрик Джеймсън, професор в Калифорнийския университет, известен вече с неотдавна публикуваното си изследване върху марксисткото литературознание. Неговата нова книга, озаглавена колкото ефектно, толкова и многозначително „Езиковата тъмница“, бързо се откроява над множеството епизодични и прибрзани отзиви за структурализма и представя това сложно идейно-научно явление със задълбоченост, пред която биха могли да изразят уважението си и крайните поклонници, и крайните отрицатели. Проява на тази задълбоченост е преди всичко съдържано скептичната оценка на конкретните научни и литературоведски приноси на структурализма и още скептичната оценка на неговите социални и исторически граници. Естествено и застъпниците, и отрицателите на структурализма (в това число и нашата литературоведска мисъл) могат да отпратят на автора ред справедливи възражения, но и покрай тях книгата му не губи значението си, първо, на сериозен критичен опит и, второ, на интересно за българския читател свидетелство за настроенятия сред част от по-радикално мислите западни литературоведи.

Общият строеж на „Езиковата тъмница“ се подчинява, донякъде безкритично, на една широко разпространена представа за разволя на европейското литературознание през XX в.; книгата се състои от две основни и неравностойни помежду си части — първата, посветена на школата Опояз, а втората на френския структурализъм. Казвайки неравностойни, имам пред вид не само и дори не толкова обстоятелството, че по обем „френската“ част е два пъти по-голяма от славянската; неравностойността в обема е само последица от значително по-сериоз-